

STOLETNICA KRANJSKE ČBELICE

Francè Koblar

Pomen Kranjske Čbelice in vse njeno kulturno politično okolje je tako, da nam ta stoletnica ne more biti mrtev datum. Zato razmišljajmo njenim ustanoviteljem v spomin in sebi v opomin!

Miha Kastelic

Prešernov posvetilni sonet Mihu Kastelcu nam je živo pričevanje o dobi, v kateri je rojila »Čbelica«. Zapuščene so bile trate našega Parnasa in čez rahle sledove nekdanje pesniške kulture je že začel rasti mah — drugod pa so vabile naše pevce »stezice zložne, cvet dišeč po medu, sad brez potu.« In res: »zaplečvat so po redi hodili med Muz nemških zbrane svate.« Tako je tudi prva Prešernova pesem morala iziti v nemškem *Illyrisches Blatt*, ker slovenskega glasila ni bilo. Miha Kastelic, Jurij Kosmač, Blaž Potočnik, Ignacij Holzappel, Jakob Zupan in Prešeren so bili prvi Čbeličarji, družba, ki se je skoraj petdeset let za Pisaničarji zbrala in se »predrznila

spet narodu peti,« kakor je razglasil urednik Kastelic v uvodni pesmi. Duhovno in prirodno tako različno družbo je vezala domoljubna težnja, ljubezen do domače tvornosti, želja in volja, najti pot k narodu in mu spet dati pesem, ki bi segla do vseh slojev, predvsem do izobraženih, da jih pridobi za lepoto domače besede. Bilo pa je v tej družbi še, kar je poglavitno: bila je pesem; težnja od telesa k duhu, z mesta v daljavo, iz sedanjosti v večnost.

Ti si nas zbudil, zbral ob hudem časi,« je zaklical Prešeren v Kastelčevem sonetu. Ta hudi čas ni bila samo zapuščenost naše umetnosti, ampak še večja je bila zapuščenost naše človečnosti. Birokatična predmarčna cenzura in policija sta dušili vse javno življenje, ozko srčnost in stremuštvu, dve domači služabnici tujega gospodarja, sta stikali za svobodnim čuvstvom, za nelegalizirano mislijo, da je bilo najboljšo življenjsko načelo: nič misliti, nič delati, nič vznemirjati. Toda strah pred domačimi služabniki tistih čudnih človeških postav je bil večji in bolj upravičen kakor pred tujimi mogočnjaki, ker je bil razslovenjeni bornirani birokrat navadno nevarnejši nego vladajoči tujec. Zato tudi ni čudno, da je bila prva Čbelica posvečena ilirskemu guvernerju Jožefu Konradu vitezu Schmidburgu in da je bil tisti, ki je Čbelici začel bolj in bolj streči po življenju, razsrjeni slovenski cenzor, monstrum scientiarum — Kopitar!

Naša literarna in kulturna zgodovina je že doobra osvetlila to dobo, ni pa še dovolj pregledala in poudarila raznolike celotnosti Čbeličarjev, ki so se združili kot stari in novi rod, skoraj prav od tam, kjer je »prenehalo petje, v Emon* začeto«, prav od Pisanic. Čbelica je pravi literarni organ, ki družu sedanjost, rešuje vrednote iz preteklosti in gradi prihodnost. Jakob Zupan, najstarejši med Čbeličarji, učenaški retorični parafrazist, skoraj kakor da se je izločil neposredno iz pisarničarske poučnosti; njemu je pesem še znanje, spretnost in kljubujoč oblikovni dovtip. Tak je, kakršni je bil naš zapozneli racionalistični barok. Zupanu najbližji je urednik in pesnik Kastelic. Iz istih oblikovnih in duhovnih osnov pa se je nagnil v novi čas in iskal svojim podobam tistega domačega obrisa, kakor ga je videl pri Vodniku; poleg lehkotne anakreontičnosti prinaša med prvimi tudi erotično snov, ki je bila za tedanje moralistično javno varuštvu kamen spotike. Kosmač, Holzappel, Potočnik, trije rojeni v l. 1799, čeprav neznatni tvorci, so novi po snovi: blizu jim je narava. Dasi se ta na-